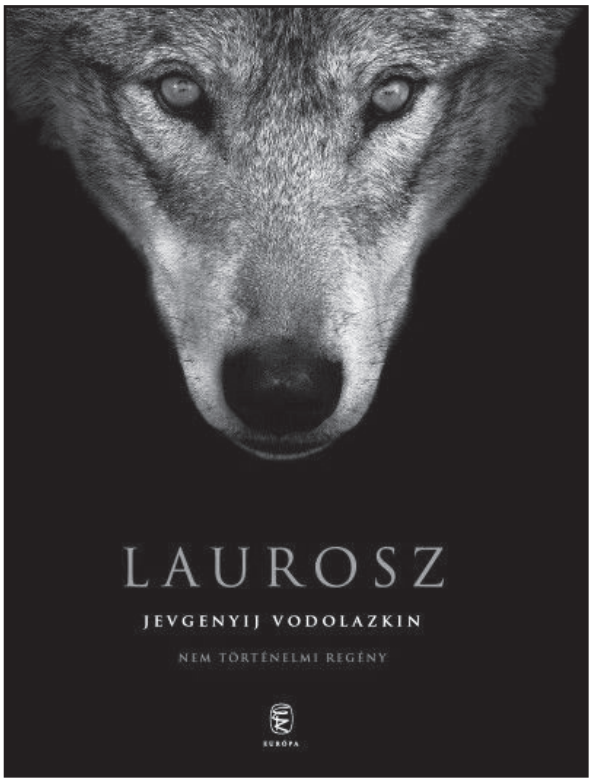

mintegy visszatalálnak eredeti közegükbe. A csodák sokkal szervesebben tartoznak a regényvilághoz, úgy, mintha itt lennének csak igazán a helyükön. Egy szent élettörténetét olvassuk, nincs az a benyomásunk, hogy a természetfeletti erőtér irodalmi megjelenítése pusztán egy hatásos esztétikai elem lenne. Látjuk a legendák – részletgazdagság szempontjából – realista „hátterét", ugyanakkor a misztériumra érzékeny marad az ábrázolás, a szentség előtt megáll és nem enged a modern leleplező hajlamnak („ez nem más mint…"). A misztérium misztérium marad a regény nyelvi környezetében is. Ezzel Vodolazkinnak sikerül a hagiográfiák történetiségéből, műfaji kereteiből a tárgy banalizálását elkerülve kiszabadítania, élőbbé tennie a szentség ábrázolását. Kísérlete meglepően jól sikerül, mintha lángra kapna a szentéletrajz, a legenda témája: a személy legmagasabb szintű, személyfeletti orientáció által kialakult személyessége.

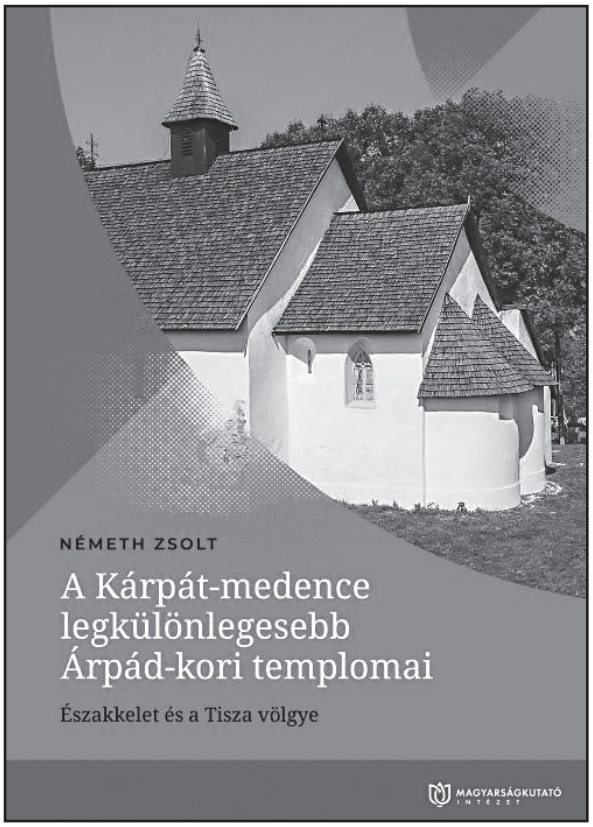
A modern-posztmodern regények jelentős része a történetvezetés külső fordulataiban az eredetiségek sokaságát vonultatják fel, egészüket tekintve azonban nem haladnak meg egy belső uniformitást. Ezzel szemben a *Laurosz* történetének absztrakt, pár mondatban összefoglalható tartalma nem tűnik túlzottan originális igényűnek, viszont sokkal többet ér el ennél: univerzálissá válik. Miközben szinte minden részletében kimutatja nagyon finom, igazi egyediségét, akár az Arszenyij útja során különös jelentőséget nyerő ikonok. Ahogy a regény mellékszereplői megjegyzik: *„Ez azzal magyarázható, mondta Wilhelm, a zarándok, hogy az ördögök sosem jelennek meg egyedi alakban, mindig sokadmagukkal jönnek. Ami isteni és szín igaz, az egyedi, mondta Friedrich, a zarándok, s minden, ami ördögi és hamis, az tömeges."*

Az eredetileg 2012-ben megjelent regény Pálfalvi Lajos orosz nyelvi és kulturális elmélyültséget mutató kiváló fordításában olvasható magyarul.

Fehér István

Németh Zsolt
A KÁRPÁT-MEDENCE LEGKÜLÖNLEGESEBB ÁRPÁD-KORI TEMPLOMAI. ÉSZAKKELET ÉS A TISZA VÖLGYE
188 oldal (Budapest, 2019, Magyarságkutató Intézet /A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 6/)

A korai magyar történelem kutatása még mindig nehezen tud megszabadulni azoktól a rossz beidegződésektől és sablonoktól, melyek már születésükkor is elavultnak voltak tekinthetők. Boldogan élnek tovább az 1950-es években, vagy még korábban meggyökeresedett előítéletek,

amelyeket a világ nyitottabb felén már több évtizede avítt lomokként kiselejteztek a tudományos gondolkodás eszköztárából.

Egyik ilyen hamisság, talán nem is a legcsekélyebbek közül való, hogy az épületrégészet tudománya nem képes elvonatkoztatni a „mérhetőség" pozitivista mániájától és nem, vagy alig fordít figyelmet a szakrális épületek és a bennük zajló liturgikus cselekmények, valamint a sokszor alig beláthatóan mély szövésű szimbolizmusok, jelrendszerek összefüggéseire. Pedig eleink nem a maiakhoz hasonló rideg és ocsmány kockaépületeket emeltek, hanem olyan tereket elevenítettek meg, amelyek test és lélek gyógyulását, örömét, fölemelését szolgálták. Történetírásunk nagy szerencséjére Németh Zsolt Árpád-kori templomokat bemutató könyvsorozatának újabb, harmadik kötete az előző kettőhöz (Szombathely, 2013 és 2017, B. K. L. Kiadó) hasonlóan éppen az oly sokszor elhanyagolt, nem vagy alig mérhető tulajdonságokat helyezi kutatásának középpontjába. Szerzőnk a tőle már megszokott alapossággal tárja fel a választott templomok építéstörténetét, szerkezeti tulajdonságait, ugyanakkor szimbólumait és a liturgikus tér szervezésének sajátosságait is. Térben és időben messzire nyúló (a mai Spanyolországtól a Kaukázuson át Belső-Ázsiáig terjedő) analógiái éppoly gondolatébresztőek, mint amennyire megalapozottak levont következtetései, vagy az ezek alapján megfogalmazott, igen óvatos hipotézisei. Gondoljunk bele, hogy Árpád-kori templomaink kutatójának egyszerre kell a művészettörténet, a régészet, az antropológia, a genetika, a szimbólumtörténet, az egyháztörténet, a településföldrajz, az oklevéltan, a statika, a csillagászat, a geometria és az akusztika ismerőjének és értőjének lennie, e segédtudományok (a felsorolás még csak nem is teljes) nélkül aligha van esélye egyszerre átfogó és előremutató eredmények elérésére. Németh Zsolt nemcsak ismeri és érti, de a legkomplexebb módon alkalmazza e tudományágakat, tájékozottsága, ismereteinek mélysége lenyűgöző. Annak ellenére, hogy a nyugati kutatástörténet több (Titus Burckhardt, újabban George Lesser, Shafik Ramzy) számottevő eredményt mondhat magáénak a szakrális terek (főként a gótikus katedrálisok) szerkezetének geometriai elemzésével kapcsolatban, idehaza még mindig alig ismert és kevéssé elfogadott ez az irány – mintha a sokszor nyilvánvaló figurális utalások, szerkezeti elemek pusztán tervezői, építészeti esetlegességek lennének. Ami igazán valószínűtlen, ha tudjuk, hogy a templom a közösség legfontosabb tere, életének középpontja volt. A szerző határtalan türelemmel és érzékenységgel bontja ki az almádi rom vagy a süvétei „gömbtemplom" azonnal szembetűnő, vagy éppen alig észreve-

Németh Zsolt

hető formai rejtélyeit, miközben a szöveget 92 pompás fénykép gazdagítja, a szerkezeti áttekintést, a különböző korszakok építkezéseinek elkülönítését pedig számos színes ábra segíti. Mostoha terület az akusztika és a középkori építészet összefonódásának kutatása is hazánkban, pedig a fényjárások „megvilágosító" hatásához hasonlóan a hangok „zengető" jelentősége mind esztétikai, mind liturgikus-spirituális értelemben elsőrendű. Bár magától értetődő, hogy a templomi fények és hangok szerepe egy vallásossággal átitatott korban sarkalatos fontosságú volt, teljes gazdagságában ez mégis csupán Németh Zsolthoz mérhetően elmélyült kutató számára mutatkozik meg. Aligha lehet túlhangsúlyozni e kiaknázatlan területen az általa kijelölt új irányok fontosságát. A holt kövek terét éppen a bevilágító fény és a zengő hang teszi élővé, alkalmassá a természetfeletti jelenvalóvá tételére.

M. Lezsák Gabriella régész az előző kötet laudációját így zárta: *„Vissza kell tehát térnünk az alapokhoz, át kell élnünk ismét Isten közelségét, mert csak vele együtt építhetjük fel újra teljességünket és az Istentől való rendet magunk körül és a világban. Ezt segítik elő azok a könyvek, amelyek megalkuvás nélkül, hitelesen mutatnak be egy-egy történelmi korszakot, szerzőik mernek bátran gondolkozni, hipotéziseket felállítani, vállalva a tévedés kockázatát is. Mert valóban igaz, hogy csak a bátor gondolkodók vihetik előre a tudományt! Szívből kívánom, hogy Németh Zsolt még sok ilyen eredeti, hitelességre törekvő, szép kötettel örvendeztessen meg minket a szakma és a magyarság épülésére!"* Csupán nyomatékosíthatjuk ezt a kívánságát.

Murányi Tibor

Rainer Sarnet
NOVEMBER
115 perc (2017, Homeless Bob Production)

Nehéz meghatározni, miről szól a *November*. Az ember érzi, hogy különleges élményben, egy nem mindennapi tapasztalatban, egy ritkábbnál is ritkább alkotásban volt része, de a szavak kevesek ahhoz, hogy visszaadják, mi minden zajlik le e közel kétórás elbeszélésben. A mű rengeteg témát felölel, mondhatni, egy egész világ el van benne rejtve. Egy letűnt kor rövid epizódjait, villanásnyi életképeit mutatja be, amelyek valamiképpen olyan művészien lettek kiválogatva, ábrázolva, kidolgozva és eljátszva, hogy az embernek a filmet megnézve az az érzése támad, mintha máris mindent tudna a korunkat évszázadokkal megelőző hideg észak mára halvány emlékké dermedt mindennapjairól. Bizonyos rátekintésből ez *a találkozások története*. Keresz-